

Литвиненко Н.П., Ополинська Д.***

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

В статті досліджується проблема інформаційної безпеки держави спираючись на такі поняття як «національні цінності», «національні інтереси» та «загрози національним інтересам».

Інформаційна сфера є системоутворюючим фактором життя суспільства; вона активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної і інших складових безпеки держави. Національна безпека держави суттєво залежить від забезпечення інформаційної безпеки, і з розвитком технічного прогресу ця залежність буде зростати. Інформаційна складова не може існувати поза цілями загальної національної безпеки, так само, як і національна безпека не буде всеохоплюючою без інформаційної безпеки [2].

У працях провідних мислителів різних часів відзначалось, що держава покликана обстоювати інтереси, основоположні цінності та права людини, забезпечувати її добробут та безпеку. Дослідження проблем національної безпеки зарубіжними науковцями спираються на поняття «національні інтереси» та «національні цінності». Важливими теоретичними аспектами дослідження національної безпеки є аналіз взаємовідносин людини, суспільства, держави в контексті безпеки, визначення меж компетенції держави у забезпеченні безпеки людини та суспільства; врахування національних інтересів та національних цінностей як основи, на яку спирається національна безпека; розуміння суті національної безпеки, яка може бути виражена схематично як інтерес – загроза – захист; врахування різниці в розумінні поняття «нація» в західній політологічній думці та в радянській і пострадянській спадщині.

У вітчизняній теоретико-політичній думці відсутня цілісна концепція національних інтересів України. Вітчизняні нормативно-правові акти та наукова література, що мали б визначати такі інтереси, посилаються на загальнолюдські цінності та інтереси, властиві будь-якій державі. Випадки ж конкретного визначення притаманних саме Україні національних інтересів є поодинокими і стосуються лише кількох окремих сфер її суспільного життя. Таким чином, фактично не окреслена основа для визначення загроз і шляхів забезпечення національної безпеки України. Відповідно до даної специфіки української теоретико-політичної думки, основним орієнтиром для визначення загроз національній безпеці України є загальні пріоритети національних інтересів.

Уперше поняття «національна безпека» та «національні інтереси» на законодавчому рівні були визначені у «Концепції (основах державної політики) національної безпеки України», яка була прийнята Верховною Радою України [3]. В ній визначається, що захист національної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. В цьому контексті інформаційна безпека, як невід'ємна складова національної безпеки, потребує свого забезпечення на державному рівні, оскільки протягом усієї історії розвитку людства інформація

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

** студентка 4 курсу спеціальності «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

розглядалася як важливий військовий, політичний, економічний і соціальний фактори, що в значній мірі обумовлює розвиток держави, суспільства і особистості в конкретних історичних умовах.

У доктрині інформаційної безпеки України [1] вирізняються три групи життєво важливих інтересів: особи, суспільства, держави. Стосовно першої групи це:

- забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації;
- недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних;
- захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу;

До другої групи інтересів віднесено:

- збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу;
- забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди;
- формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства;

До третьої групи належать:

- недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур;
- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері;
- побудова та розвиток інформаційного суспільства;
- забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України;
- формування позитивного іміджу України;
- інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Національні інтереси співвідносяться з базовими цінностями особи – суспільства – держави і знаходять своє вираження в загальноприйнятому ідеальному або нормативному комплексі цілей. Особливого значення при формуванні національних інтересів набуває аналіз і вивчення так званих «вічних» цінностей, які постають з найзагальніших культурологічних і етнічних уявлень про добро і зло, щастя і благоденство, громадський обов'язок і призначення людини тощо.

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами життєво важливим інтересам України в інформаційній сфері, згідно Доктрини інформаційної безпеки держави, є [1]:

1) у зовнішньополітичній сфері:

- поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України;
- прояви комп'ютерної злочинності, комп'ютерного тероризму, що загрожують сталому та безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем;
- зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет;

2) у сфері державної безпеки:

- негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України;
- використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками;

- несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів органів державної влади;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законодавством таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави;

3) у воєнній сфері:

- порушення встановленого регламенту збирання, обробки, зберігання і передачі інформації з обмеженим доступом в органах військового управління та на підприємствах оборонно-промислового комплексу України;
- несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів, незаконне збирання та використання інформації з питань оборони;
- реалізація програмно-математичних заходів з метою порушення функціонування інформаційних систем у сфері оборони України;
- перехоплення інформації в телекомунікаційних мережах, радіоелектронне глушіння засобів зв'язку та управління;
- інформаційно-психологічний вплив на населення України, у тому числі на особовий склад військових формувань, з метою послаблення їх готовності до оборони держави та погіршення іміджу військової служби;

4) у внутрішньополітичній сфері:

- недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, недосконалість партійно-політичної системи, непрозорість політичної та громадської діяльності, що створює передумови для обмеження свободи слова, маніпулювання суспільною свідомістю;
- негативні інформаційні впливи, в тому числі із застосуванням спеціальних засобів, на індивідуальну та суспільну свідомість;
- поширення суб'єктами інформаційної діяльності викривленої, недостовірної та упередженої інформації;

5) в економічній сфері:

- відставання вітчизняних наукоємних і високотехнологічних виробництв, особливо у сфері телекомунікаційних засобів і технологій;
- недостатній рівень інформатизації економічної сфери, зокрема кредитно-фінансової системи, промисловості, сільського господарства, сфери державних закупівель;
- несанкціонований доступ, порушення встановленого порядку роботи з інформаційними ресурсами в галузях національної економіки, викривлення інформації в таких ресурсах;
- використання неліцензованого і несертифікованого програмного забезпечення, засобів і комплексів обробки інформації;
- недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури;

6) у соціальній та гуманітарній сферах:

- відставання України від розвинутих держав за рівнем інформатизації соціальної та гуманітарної сфер, насамперед освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури;
- недодержання прав людини і громадянина на одержання інформації, необхідної для захисту їх соціально-економічних прав;
- поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей і способу життя, культу насильства, жорстокості, порнографії, зневажливого ставлення до людської і національної гідності;
- тенденція до витіснення з інформаційного простору та молодіжної культури українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля;
- послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства;

- відставання рівня розвитку українського кінематографу, книговидавництва, книгорозповсюдження та бібліотечної справи від рівня розвинутих держав;
- 7) у науково-технологічній сфері:
 - зниження наукового потенціалу в галузі інформатизації та зв'язку;
 - низька конкурентоспроможність вітчизняної інформаційної продукції на світовому ринку;
 - відтік за кордон наукових кадрів та суб'єктів права інтелектуальної власності;
 - недостатній захист від несанкціонованого доступу до інформації внаслідок використання іноземних інформаційних технологій та техніки;
 - неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій, що створює передумови технологічної залежності України;
- 8) в екологічній сфері:
 - приховування, несвоєчасне надання інформації або надання недостовірної інформації населенню про надзвичайні екологічні ситуації чи надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру;
 - недостатня надійність інформаційно-телекомунікаційних систем збирання, обробки та передачі інформації в умовах надзвичайних ситуацій;
 - низький рівень інформатизації органів державної влади, що унеможливує здійснення оперативного контролю та аналізу стану потенційно небезпечних об'єктів і територій, завчасного прогнозування та реагування на надзвичайні ситуації.

Загрозою національній безпеці України в інформаційній сфері залишається не виваженість державної політики в цій сфері. Державне управління інформаційною сферою залишається найбільш неврегульованою сферою державної управлінської діяльності. Чітко не визначені пріоритети інформаційної політики на вищому рівні державного управління. Державний бюджет України передбачає фінансування розвитку інформаційної сфери лише за окремими статтями витрат (державне телебачення та радіомовлення, інформатизація, частково - забезпечення інформаційної безпеки). Сфера формування інформаційних ресурсів та забезпечення інформаційних потреб громадян, суспільства і держави на безприбутковій основі, доходи від комерційного використання державних інформаційних ресурсів, а також у повному обсязі сфери забезпечення інформаційної безпеки залишаються поза увагою розробників проекту Державного бюджету України і законодавця.

Окреслюючи проблеми, що постали перед державою в інформаційній сфері, необхідно зазначити про наявність фактів поширення необ'єктивної, а подекуди відверто викривленої інформації стосовно України. Постає нагальна необхідність упередження появи такого роду повідомлень, своєчасного донесення до української та світової громадськості правдивої інформації про нашу державу, що може бути виконане лише спільними зусиллями МЗС, інших державних інституцій, громадських організацій, експертної спільноти та журналістів. Наша держава в цілому і державні служби зокрема мають конкретні, доволі вагомі результати, які могли б скласти непогану основу для наповнення вітчизняного та зарубіжного інформаційного простору позитивною інформацією про Україну та, відповідно, подолання існуючих негативних тенденцій. Переведення цього «інформаційного потенціалу» у площину посилення інформування українського суспільства та світової громадськості про зовнішню політику держави повинно стати одним з першочергових завдань.

Доктрина інформаційної безпеки України спрямована на забезпечення необхідного рівня інформаційної безпеки України в конкретних умовах даного історичного періоду, стала основою для:

- формування державної політики у сфері інформаційної безпеки України;
- розроблення проектів концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій із забезпечення інформаційної безпеки України;
- підготовки пропозицій щодо дальшого системного вдосконалення правового, методичного, науково-технічного і організаційного забезпечення інформаційної безпеки України.

Найважливішою умовою реалізації державної політики є науково-методологічний супровід цього процесу, розробка планів, проектів і програм інформатизації на всіх рівнях та всіх етапах її здійснення. Зокрема, Україною мають бути ліквідовані відомчі бар'єри, створені умови для загальної зацікавленості в інформатизації як ефективному засобі досягнення мети збалансованого розвитку суспільства. Державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи: відкритості політики; рівності інтересів; системності; пріоритетності вітчизняного виробника; соціальної орієнтації; державної підтримки; пріоритетності права.

Таким чином, складова національних інтересів в інформаційній сфері, обумовлена інтересами суспільства, полягає у використанні інформації для розвитку всіх сфер життя, зміцнення демократії, досягнення суспільної злагоди. Інтереси держави в інформаційній сфері полягають в створенні умов для зміцнення конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності країни, політичної і соціальної стабільності, економічного процвітання, збереження правопорядку, розвитку міжнародного співробітництва. Напрямами реалізації інтересів держави в інформаційній сфері є: використання інформації для управління справами суспільства, роз'яснення населенню країни і міжнародній громадськості змісту та спрямованості державної політики щодо захисту моральних цінностей суспільства, забезпечення стійкого функціонування інформаційної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Доктрина інформаційної безпеки України від 08.07.2009 № 514/2009 [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=514%2F2009>.
2. Політологічний енциклопедичний словник. – К.: Генеза, 1997. – С. 34.
3. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» від 16 січня 1997 р. № 3/97 ВР // *Голос України*. – 1997. – 4 лютого. – С. 5.
4. Хилько О.Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення : Дис. канд. політ. наук: 23.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / О.Л.Хилько — К., 2004. — 202 с.